

УДК 719:061.2-048.67+908-0.48.67](477.84)«1925/1939»  
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/59-2-3>

**Святослав ІВАНЬО,**  
*orcid.org/0000-0002-2263-7155*  
аспірант катедри історії, музеєзнавства та культурної спадщини  
Національного університету «Львівська політехніка»  
(Львів, Україна) [sviatoslavivano@gmail.com](mailto:sviatoslavivano@gmail.com)

## РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ГАЛИЧИНИ НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛЬСЬКОГО ТАТРАНСЬКОГО ТОВАРИСТВА ТА ПОДІЛЬСЬКОГО ТУРИСТИЧНО-КРАЄЗНАВЧОГО ТОВАРИСТВА У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

У статті висвітлено особливості розвитку туристичної інфраструктури на прикладі двох великих товариств – Польського Татранського товариства (ПТТ) та Подільського туристично-краєзнавчого товариства (ПТКТ). Діяльність товариств полягала у популяризації туризму Східною Галичиною, налагодженні туристичних шляхів, підготовці екскурсів і інструкторів. Обидва товариства розвивали також туристичний спорт: у складі ПТТ функціонувала гірськолижна секція, а ПТКТ організувало сплави по Дністру на човнах та каное. ПТКТ приділяло велику увагу, окрім розвитку туризму, охороні історико-культурної спадщини регіону.

Після відновлення незалежності Польщі було остаточно закладено основи нової польської держави. Завдяки стабілізації суспільно-політичної та економічної ситуації туризм вийшов на новий рівень. Це пов'язано також зі зміною трудового законодавства, зокрема надання нових прав працівникам, у тому числі права на відпустку. У різних куточках країни популяризація туризму дозволила помітити економічні переваги туризму, оскільки перебування туриста в тому чи іншому місці асоціювалося з припливом капіталу.

Після завершення Другої світової війни територія Західної України перейшла від Польщі до УРСР, відповідно до поділу за лінією Керзона. Польща втратила територію Західної України, а разом з цим – величезний туристичний потенціал, в розвиток якого було вкладено сотні тисяч злотих. Інформація про розвиток та популяризацію туризму у міжвоєнний період висвітлена недостатньо. Туристичні притулки в горах давно зруйновані, де-не-де на їхньому місці видніються рештки фундаменту – історія цих місць найчастіше невідома для широкого загалу. Наукові досягнення польських істориків міжвоєнного періоду, незважаючи подекуди на політичну заангажованість, є важливим та неоціненним джерелом вивчення регіону, однак у більшості випадків залишаються поза увагою.

**Ключові слова:** Польське Татранське товариство, Подільське туристично-краєзнавче товариство, Східні Карпати, міжвоєнна Галичина, туризм, охорона історико-культурної спадщини.

**Sviatoslav IVANO,**  
*orcid.org/0000-0002-2263-7155*  
Postgraduate student at the Department of History, Museum Studies and Cultural Heritage  
Lviv Polytechnic National University  
(Lviv, Ukraine) [sviatoslavivano@gmail.com](mailto:sviatoslavivano@gmail.com)

## THE DEVELOPMENT OF THE TOURIST INFRASTRUCTURE OF HALICIA ON THE EXAMPLE OF THE ACTIVITIES OF THE POLISH TATRA SOCIETY AND THE PODIL TOURIST AND LOCAL EXPERIENCE SOCIETY IN THE INTERWAR PERIOD

The article highlights the peculiarities of the development of tourist infrastructure on the example of two large societies – the Polish Tatra Society (PTT) and the Podilsk Tourist and Local History Society (PTKT). The activities of the societies consisted in the popularization of tourism in Eastern Galicia, the establishment of tourist routes, the training of tour guides and instructors. Both societies also developed tourist sports: the PTT had a skiing section, and the PTKT organized rafting on the Dniester by boats and canoes. In addition to the development of tourism, PTKT paid great attention to the protection of the historical and cultural heritage of the region.

After the restoration of Poland's independence, the foundations of the new Polish state were finally laid. Thanks to the stabilization of the socio-political and economic situation, tourism reached a new level. This is also related to the change in labor legislation, in particular, the granting of new rights to employees, including the right to vacation. In different parts of the country, the popularization of tourism made it possible to notice the economic advantages of tourism, since the stay of a tourist in one or another place was associated with an inflow of capital.

*After the end of the Second World War, the territory of Western Ukraine passed from Poland to the Ukrainian SSR, in accordance with the division along the Curzon Line. Poland lost the territory of Western Ukraine, and with it – a huge tourist potential, in the development of which hundreds of thousands of zlotys were invested. Information about the development and popularization of tourism in the interwar period is insufficiently covered. Tourist shelters in the mountains have long been destroyed, and here and there the remains of the foundation can be seen in their place – the history of these places is often unknown to the general public. The scientific achievements of Polish historians of the interwar period, despite their sometimes political involvement, are an important and invaluable source for the study of the region, but in most cases remain overlooked.*

**Key words:** Polish Tatra Society, Podilsk Tourism and Local History Society, Eastern Carpathians, interwar Galicia, tourism, protection of historical and cultural heritage.

**Постановка проблеми.** Польське Татранське товариство (ПТТ) та Подільське туристично-краєзнавче товариство (ПТКТ) активно діяли у міжвоєнний період. Обидва товариства здійснили позитивний вплив на розвиток туризму у Східній Галичині: ПТТ об'єднувало любителів гірського туризму та заклало початки туристичного руху в Східних Карпатах наприкінці XIX століття через свої східно-карпатські відділення. Особливо плідним у діяльності ПТТ був міжвоєнний період. ПТКТ відіграло суттєву роль у дослідженнях історико-культурної спадщини Тернопільської області та провадило культурно-просвітницьку діяльність, зокрема організувало поїздки до найпривабливіших околиць регіону. ПТТ, як і ПТКТ, провадило свою діяльність переважно за рахунок дотацій і субсидій від держави, членських внесків, також отримувало прибутки від публікування видань і надання послуг оренди нерухомості. Зважаючи на це, засади діяльності обох товариств відповідали основним принципам політики Польської держави.

**Аналіз досліджень.** Досліджувана проблематика в українській історіографії висвітлена вкрай мало. Значно повніше розкрита дана проблематика у статтях польських дослідників. Проблематику організації гірського туризму та діяльність Польського Татранського Товариства (ПТТ) досліджувала Л. Гиз-Обжут (Huz-Obrzut, 2021). Л. Квіріні-Поплавські досліджував туристичні рухи у Східних Карпатах та будівництво гірських притулків (Quirini-Popławski, 2018). Я. Слюсарчик вивчав діяльність ПТТ у контексті дослідження Карпат та охорони гірської природи (Janusz M. Ślusarczyk, 2007). В українській історіографії опосередковано про функціонування ПТТ писав В. Луцький (Луцький, 2009) та В. Клапчук (Клапчук, 2008).

Праці польських дослідників Т. Кунзека (Kunzek, 1935) та М. Орловича (Orłowicz, 1970) присвячені вивченню діяльності ПТКТ. Серед українських науковців слід виділити роботи В. Парація (Парацій, 2004), О. Гаврилюка (Гаврилюк, 2017), О. Петровського (Петровський, 2006), Н. Заставецької (Заставецька, 2010).

Джерельною базою для вивчення досліджуваного питання є документи Державного архіву Івано-Франківської області (ДАІФО, фонд № 368 «Станіславське відділення Польського Татранського товариства») та Державного архіву Тернопільської області (ДАТО, фонд № 36 «Відділ Подільського краєзнавчого товариства в м. Тернополі» та № 231 «Тернопільське воєводське управління»).

**Мета статті.** Використовуючи архівні джерела та наукові дослідження, висвітлити ключові аспекти діяльності обох товариств та з'ясувати їхній вплив на розвиток туризму у східній Галичині.

**Виклад основного матеріалу.** Польське Татранське товариство (ПТТ) засноване у 1873 р. ПТТ характеризувалось розгалуженою мережею відділень: відділення на Прикарпатті – Станіславський відділ – функціонував у Станіславі до 1892 р. та пізніше у 1923–1939 рр. Чорногірський відділ (у Коломиї) функціонував протягом 1876–1939 рр. Ці відділи організували багато мандрівок по Карпатах. Протягом 1883–1887 рр. існувала також філія ПТТ у Львові. До початку Першої світової війни найбільш активною була філія ПТТ у Коломиї. Діяльність Товариства до 1914 року базувалася переважно на розподілі гірських районів між існуючими відділеннями. Наприклад, Краківська філія займалася Татрами, а Станіславська та Коломийська – діяльністю у Східних Карпатах (Луцький, 2009: 14).

Після завершення Першої світової війни в Товаристві відбулись певні організаційні зміни, ініціатором яких було відділення у Варшаві. 10 грудня 1922 року ухвалено новий статут. Також саме у 1922 р. затвердили назву «Польське Татранське товариство», оскільки до цього часу використовувалась назва «Товариство Татранське» (Клапчук, 2008: 81).

Діяльність ПТТ базувалася на чотирьох основних принципах. Перший принцип стосувався вивчення Карпат, Татр і П'єнін та поширення зібраної інформації про них. Другий принцип полягав у тому, щоби популяризувати серед насе-

лення походи в гори та полегшити доступ до них для всіх туристів. Важливим аспектом діяльності було будівництво притулків для туристів та розроблення нових туристичних маршрутів. Велику увагу приділяли організації гірського супроводу та порятунку, а також видачі путівників та карт для туристів. Третій принцип стосується охорони рідкісних видів тварин і рослин (Проців, 2009: 29). Четвертий стосувався захисту та підтримки всіх видів гірської промисловості (Huz-Obrzut, 2021: 75; Клапчук, 2008: 82).

Невід'ємною складовою протягом усього періоду діяльності філій ПТТ, розташованих у Східних Карпатах, була розбудова гірських притулків для туристів. Сьогодні в Українських Карпатах практично не збереглися туристичні притулки, проте до початку Другої світової війни на цих теренах функціонувала їх розвинута мережа (Клапчук, 2015: 18). Міністерство громадських робіт високо оцінило діяльність ПТТ в рамках гірського туризму. Рескрипт від 12 лютого 1931 р. давав дозвіл ПТТ керувати загальним розвитком туристичного господарства в Карпатах (Quirini-Popławski, 2018: 50). Відповідно до пунктів, вказаних у документі, всі туристичні та гірськолижні організації, які бажали працювати в горах, повинні були узгодити умови функціонування з ПТТ (Huz-Obrzut, 2021: 76). Це важливий маркер, який вказує на перспективу роботи товариства та його вплив на формування туристичної інфраструктури.

Представників Товариства, особливо тих, які були задіяні у Східних Карпатах, у 1932 р. було запрошено взяти участь в обговоренні (відбувалось у м. Станіслав) на замовлення Міністерства громадських робіт щодо розвитку цих територій у туристичному плані (Quirini-Popławski, 2018: 49). У рамках заходу відбулось обговорення проблематики, також всі учасники мали змогу послухати лекцію члена Державної ради охорони природи та представника від Головної управи ПТТ Валерія Готеля про охорону природи у Східних Карпатах. Окрім В. Готеля, виступив з доповіддю президент Львівської філії ПТТ Адам Ленкевич на тему: «Умови для розвитку туризму та літніх курортів у Горганах Західних» (Huz-Obrzut, 2021: 76). А. Ленкевич опублікував численні матеріали про Горгани. Його фотографії були основою для серії листівок про Львів, а роботи митця часто були ілюстраціями до публікацій про Гуцульщину та Львів (Hendrykowska, 2017).

З 1923 р. у Львові виходив щорічник під назвою «Вершини». Журнал був присвячений гірській тематиці. Пізніше, починаючи з 1927 р. часопис

виходив у Кракові. В основному в журналі подавалась інформація про Татри. Незважаючи на те, що часопис виходив у перші роки у Львові, статей, присвячених темі Східних Карпат, було відносно мало. У «Вершинах» були описи подорожей та природи, вірші на гірську тематику та різні цікаві факти, як-от відомості про гуцулів. Зважаючи на те, що «Вершини» був головним друкованим органом Товариства, у часописі публікувалися річні звіти про діяльність Головної Управи ПТТ та окремих її відділень (Wójcik, 2016: 72).

Важливою складовою діяльності Львівської філії ПТТ була видавнича діяльність. У 1925 р. Львівський відділ ПТТ розпочав роботу над друком готової карти Горганив. Карту в масштабі 1:100 000 опублікувала Бібліотека Атласу та Бібліотека Товариства вчителів середніх і вищих шкіл (Huz-Obrzut, 2021: 78). Те саме видання («Бібліотека Атласу») протягом 1933–1935 рр. опублікувало двотомну працю етнографа, географа, педагога, знаного поціновувача туристичного руху Генрика Гонсьоровського «Путівник по Східних Бескидах», присвячене пам'яті дослідника Гуцульщини Леопольда Вайгеля. Двотомник видано зусиллями Головної управи ПТТ у Кракові (Gašiorowski, 1933).

Протягом діяльності ПТТ видано низку туристичних путівників. Упродовж 1897–1898 рр. Чорногірський відділ польського Татранського товариства в Коломиї видав два зошити «Путівника Чорногорою і Східними Бескидами». Путівник уклав секретар товариства Генрик Хофбауер. У першому зошиті, укладеному як путівник маршрутного типу, подано інформацію про Чорногірське відділення польського Татранського товариства, рекомендації для туристів щодо необхідного туристичного спорядження та одягу. Г. Хофбауер детально описує наведені туристичні маршрути. У другому зошиті основну увагу акцентовано на гірських прогулянках з шести відправних точок: Надвірної, Лойової, Делятина, Дори, Яремче, Микуличина. Незважаючи на те, що формат путівника кишеньковий, інформація подана детально та розгорнуто (Мовна, 2016: 125). У 1939 р. ПТТ в Сколе видало книгу «Турист в Сколівщині: туристично-відпочинковий путівник» змішаного довідниково-маршрутного типу. Книга складалась з двох розділів – «Загальна частина» і «Конкретна туристична інформація». У книзі велику увагу приділено Сколівщині: описано особливості місцевості (природні та історичні), висвітлено туристично привабливі об'єкти, а також показано життя бойків – фольклор, діалект, одяг, антропологічні риси. Туристична інформація містить відомості



про транспортне сполучення, рекомендації для туристів, а також опис понад 20-ти туристичних маршрутів (зі Сколе, Гребенова, Тухлі та головним карпатським шляхом) (Мовна, 2016: 133).

У склад Станіславського відділення ПТТ входила лижна та туристично-веслувальна секція. Остання була розпущена через заснування Ліги річок і моря в Станіславі. Крім того, Станіславська філія ПТТ включала місцеві гуртки в Яремчі та Микуличині, а в 1928–1929 рр. були засновані гуртки в Долині, Калуші, Ворохті та Надвірній. Яремчанське відділення ПТТ станом на 1932 р. нараховувало 21 учасника (ДАІФО, ф. 368, спр. 15, арк. 10). Станіславська філія займалася також імпортом комплектів лижного спорядження, яке потім за відповідну плату надавалося членам лижної секції в оренду (Huz-Obrzut, 2021:78).

Відповідно до касового звіту Станіславського відділу ПТТ за 1930 рік, членські внески становили 1983, 2 зл. Субвенція складала значно більшу суму – 20 530 зл. Доходи відділення за 1930 р. склали 40 525,76 зл. (ДАІФО, ф. 368, спр. 26, арк. 4). Наступного року ця сума збільшилась до 53 300 зл. У цьому ж році витрачено 24 800 зл. на будівництво гірського притулку у с. Бистриця. Також цікавим є той факт, що у 1931 р. до туристичного притулку на Заросляку провели телефонну лінію з Ворохтою; вартість робіт становила 2000 зл. (ДАІФО, ф. 368, спр. 26, арк. 5). Цей туристичний притулок був названий на честь Генріха Хофбауера, автора першого путівника по Чорногорі.

У структурі ПТТ було організовано поділ на дві комісії, завданням яких була розробка плану розвитку гір. Першою була Західно-Бескидська комісія, другою – Східно-Бескидська комісія. Найважливішою ідеєю для доповнення незавершеної туристичної інфраструктури в польських горах було створення Головного карпатського шляху. Витоки ідеї його створення можна знайти у статті Казімежа Соснковського, в якій він зауважив необхідність розширення мережі туристичних стежок до Бескидів (Mucha, 2013: 6). Ці заходи були прямою відповіддю на все більш помічене явище розширення екскурсійних маршрутів туристами більш ніж на одну групу гір. На жаль, у більшості випадків, окрім досить розвинутих Татр, туристи не знайшли достатньо підготовлених для комфорту та безпеки стежок. Їм бракувало в основному правильного маркування маршрутів і укриттів, якими можна було скористатися під час багатоденних походів. У 1924 році розпочалося створення Головного шляху Західних Бескидів, який мав вести з Устроні до Криниці. Його було остаточно завершено у 1929 р.

(Huz-Obrzut, 2021: 83). Внаслідок початку Другої світової війни товариство призупинило свою діяльність. Однак після 1945 р. ПТТ відновило свою діяльність, відбулася реструктуризація.

У сусідній Тернопільській області протягом 1925–1939 рр. функціонувало Подільське туристично-краєзнавче товариство. Центральне відділення товариства розташовувалося у Тернополі у будівлі воєводської влади. Діяльність ПТКТ охоплювала більшість повітових центрів воєводства. Популяризація ідей розвитку краєзнавства, туризму та збереження пам'яток історії та культури були одними з основних завдань діяльності ПТКТ (ДАТО, ф. 36, оп. 1, спр. 1, арк. 1). Активна діяльність Товариства була високо оцінена воєводською владою. Рескриптом від 12 травня 1927 р. міністр внутрішніх справ зобов'язав представників державної адміністрації у співпраці з керівниками органів місцевого самоврядування та громадськістю створити спеціалізовані локальні товариства опіки над пам'ятками минулого (ДАТО, ф. 231, оп. 5, спр. 1091, арк. 1-2).

Фінансування діяльності Товариства здійснювалось за рахунок доходів від нерухомості, видавництва, субсидій та членських внесків. Останні виявились настільки малими, що вони практично не мали значення на балансі Товариства. Значні кошти на діяльність ПТКТ виділялись зі сторони державних структур (Akta Podolskie Towarzystwa Turystyczno – Krajoznawcze. Sprawozdanie Wydziału Wojewódzkiego Towarzystwa Turystyczno – Krajoznawczego z działalności za czas od dnia 31 marca 1928 do 1 marca 1930). Органи влади фінансували проведення рятувальних робіт на окремих пам'ятках та контролювали цільове використання коштів. Наприклад, у 1928–1929 рр. на розвиток туризму з кредиту Міністерства публічних робіт для ПТКТ було виділено 800 зл. (200 зл. – осередку в Заліщиках, 200 зл. – в Золочеві, 400 зл. – в Тернополі), на консервацію замкового двору в Золочеві відділом мистецтва і культури Львівського воєводського уряду – 2 тис. зл. Субсидії також надавали повітові органи влади. Тільки за відкриття печер у Кривичах перераховано 6000 зл., 1000 зл. виділено на реконструкцію приміщення в Кривичах, 5000 зл. – на будівництво туристичного дому в Заліщиках, 1000 зл. – на наукові дослідження печер у Кривичах та 1000 зл. – на будівництво притулку в Медоборах (Іваньо, 2021: 37).

Протягом 1928–1930 рр. було докладено чимало зусиль для розвитку туризму: організовано численні поїздки; налагоджено контакти з туристичною агенцією Кука, Німецьким автомобіль-

ним клубом. Крім цього, проведено переговори з керівництвом залізниці щодо покращення залізничного сполучення та умов під час поїздок для туристів, які бажають відвідати Поділля. Введено залізничні знижки на поїздки на основі туристичних посвідчень: їхньою перевагою було те, що вони надавали туристам грошові кредити та можливість розраховуватися пізніше. Також було підписано угоду з керівництвом туристичного бюро «Орбіс». Угода спрямовувалась на збільшення туристичного руху, а також на надання послуг гіда для поїздок, організованих у цьому регіоні. Учасники Товариства брали участь у різних видах ярмарків та виставок: Національній виставці у Познані, Міжнародній виставці комунікацій та туризму в Познані та Східному ярмарку у Львові (Kunzek, 1935: 43–48).

З 26 квітня по 3 липня 1927 р. була відкрита «Виставка ландшафтів і пам'яток Тернопільського воєводства», що складалася з понад 400 фотографій та поєднувалася з виставкою декількох десятків килимів. У 1928–1930 рр. Товариство, силами активістів місцевого відділення в с. Кривче, розкопало та зробило гіпсові печери доступними для відвідування. Печери, завдяки зусиллям Товариства, визнали явищем європейського масштабу. Товариство утримувало постійного гірника, який забезпечував і відповідав за безпеку екскурсій. Про популярність печер свідчить той факт, що понад 2000 людей відвідали печери у 1929 р. Прибуток від діяльності, пов'язаної з відкриттям печер, на рубежі 1929–1930 рр. становив 12 000 злотих (Kunzek, 1935: 15).

Протягом 1930–1931 рр. розпочалося будівництво туристичного притулку в Заліщиках. Також почалось будівництво приміщення для потреб товариства в Медоборах. Відділ Товариства в Заліщиках розпочав акцію сплавів Дністром на звичайних та моторних човнах. Загалом Товариство організувало 223 поїздки для 4336 учасників (Sprawozdanie Wydziału PTTK z działalności za okres od dnia 1 maja 1930 do dnia 30 kwietnia 1931, str. 9–10). Деякі з них були організовані у співпраці з Волинським краєзнавчим товариством та Головною радою спілки польських вчителів. Також ПТКТ налагоджувало співпрацю з іншими туристичними та краєзнавчими організаціями, зокрема з Польським Товариством Татранським та Польським Товариством краєзнавчим. ПТКТ брало участь у створенні Спілки Польських туристичних товариств (Заставецька, 2011: 100). У 1932 році ПТКТ брало участь у міжнародному форумі-з'їзді асоціацій Слов'янських Туристичних Товариств, який відбувся у Львові. Участь ПТКТ полягала

у презентації регіону під час поїздки делегатів по регіону, включаючи сплав Дністром на моторних човнах. 17 вересня 1933 року Товариство організувало краєзнавчий з'їзд в Олесько, який відбувся у колонному залі королівського замку. У з'їзді взяли участь представники туристичних організацій, представники воєводських управлінь та делегати Регіональної дирекції залізниці від південно-східних воєводств, а також представники Міністерства зв'язку. Цей з'їзд став значним досягненням у консолідації туристичного руху, позаяк було ухвалено 28 резолюцій, що стосувалися найважливіших проблем розвитку туризму у регіоні.

Велику увагу Товариство приділяло видавничій справі. Протягом діяльності ПТКТ опублікувало низку найрізноманітніших матеріалів: номери власного друкованого видання, статті на краєзнавчу тематику у провідних періодичних виданнях, наукові історичні праці (монографії), листівки, путівники (Парацій, 2004: 85). Наприклад, у 1928 р. видано «Путівник по Тернопільському воєводстві» накладом 5156 примірників завдяки субсидії Міністерства громадських робіт (Przewodnik po Województwie Tarnopolskiem z mapą, 1928). Путівник був великим за обсягом (176 сторінок, 70 ілюстрацій, карта воєводства); у путівнику подані думки та рекомендації авторів щодо найцікавіших та найбільш значимих місць для відвідування у воєводстві (Akta Podolskie Towarzystwa Turystyczno – Krajoznawcze. Sprawozdanie Wydziału Wojewódzkiego Towarzystwa Turystyczno – Krajoznawczego z działalności za czas od dnia 31 marca 1928 do 1 marca 1930, str. 5).

У 1928 р. Золочівське відділення видало «Монографію Золочівського повіту» інж. Жмігородського, а за рік завдяки зусиллям Владислава Кричинського було видано наукову історичну працю доктора Шаровічової «Історія міста Золочева» обсягом 220 сторінок, з численними гравюрами. Заліщицький відділ протягом 1928–1930 рр. розробив та подав до друку, підготовлений проф. Юзефом Шварцом, «Путівник по Заліщиках та південно-східній частині воєводства». Товариство видало серію з 10 типів листівок накладом 30 000 з метою популяризації регіону. Про необхідність такої акції свідчить той факт, що за дворічний період було продано більше половини листівок (Kunzek, 1935: 16). У 1929 р. Товариство продовжило видавничу діяльність: була видана брошура Т. Кунзека «Наше Поділля» (тиражем 3000 примірників), альбом «Замки Поділля» (1000 примірників), проспект «Огляньте Поділля» (польською, французькою та німецькою

мовами) (Заставецька, 2011: 99). У рамках популяризації Поділля здійснювались акції з розповсюдження світлин з привабливих туристичних місць серед різних верств населення (Akta Podolskie Towarzystwa Turystyczne – Krajoznawcze. Sprawozdanie Wydziału Wojewódzkiego Towarzystwa Turystyczne – Krajoznawczego z działalności za czas od dnia 31 marca 1928 do 1 marca 1930, str. 6).

Товариство також побачило важливість інших галузей туризму та відпочинку. Подібно до інших туристичних асоціацій (Карпатська гірськолижна асоціація), розпочався розвиток водного та гірськолижного туризму. З метою розвитку каное-туризму в Тернополі було взято в оренду у Стрілецького товариства пристань для яхт, де облаштовано приміщення для зберігання каное. Товариство придбало 5 каяків, намети, спорядження для кемпінгу. У Теребовлі також облаштовано пристань для яхт і пляж, а для водного туризму були підготовлені кемпінгові будівлі на Сереті у Скоромахах та в Берем'янах на Дністрі. У 1939 р. кількість членів цієї секції сягнула 37 осіб. У Товаристві було створено гірськолижну секцію, яка входила до Польської лижної асоціації. Були організовані лижні курси та гірськолижні екскурсії. Кількість членів у 1938 р. досягла 56 осіб (Sprawozdanie Wydziału Centralnego Podolskiego Towarzystwa Turystyczne – Krajoznawczego z działalności za czas od 1 października 1937 do 30 kwietnia 1939, str. 15–16). Початок Другої світової війни остаточно перервав діяльність товариства.

**Висновки.** З вище викладеного матеріалу ми бачимо, що початки розвитку туризму та створення туристичної інфраструктури Галичини сягають кінця XIX ст. – початку XX ст. Найбільшого розвитку туризм набув у міжвоєнний період після відновлення Польської держави завдяки стабілізації суспільно-політичної та економічної ситуації. Східні Карпати, які до Другої світової війни були в межах II Польської Республіки, у двох воєводствах: Станіславському та Львівському, склали достойну конкуренцію Татрам та Судетам. Окрім Східних Карпат, надзвичайно популярними були такі курорти як Трускавець та Моршин. Заліщики кожного сезону приймали десятки тисяч туристів,

у туристичних путівниках місто називали «Подільською Рів'єрою».

Ріст зацікавленості гірським туризмом у Татрах посприяв заснуванню у 1873 році Галицького Татранського товариства, яке за рік було перейменовано на Татранське товариство. Діяльність ПТТ базувалася на чотирьох основних принципах: вивчення Карпат, Татр і П'єнін та поширення зібраної інформації про них; популяризація серед населення походів у гори та полегшення доступу до них для всіх туристів; будівництво притулків для туристів та розроблення нових туристичних маршрутів; охорона рідкісних видів тварин і рослин; захист та підтримка гірського господарства та всіх видів народних промислів. Також важливим аспектом діяльності ПТТ була видавнича діяльність. Діяльність ПТТ у Східних Карпатах є важливою складовою у контексті розвитку гірського туризму, позаяк завдяки ініціативам ПТТ гірський туризм міг повноцінно розвиватися і ставав все більш популярним.

Подільське туристично-краєзнавче товариство (1925–1939) відіграло роль однієї із провідних інституцій у справі збереження та популяризації пам'яток історії та культури Тернопільського воєводства. Мережа відділень ПТКТ зосереджувала свою роботу на низці складових, зокрема на пошуку та зборі пам'яток, їхньому вивченні; охороні та реставрації об'єктів історико-культурної спадщини; створенні місцевих краєзнавчих музеїв; виголошенні доповідей, лекцій, організації конференцій; популяризації туризму у регіоні. Активною була видавнича діяльність товариства; за час своєї діяльності ПТКТ стало фаховою та авторитетною ланкою загальнопольського краєзнавчого і пам'яткоохоронного рухів та здійснило великий вплив на сферу збереження історико-культурної спадщини у Східній Галичині.

Початок Другої світової війни остаточно припинив існування Подільського туристично-краєзнавчого товариства, та тимчасово призупинив функціонування Польського Татранського товариства, яке після 1945 р. було реорганізовано. Обидва товариства здійснили значний вклад у розвиток Східної Галичини як туристичного регіону.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаврилук О. Збереження української культурної спадщини у міжвоєнній Польщі: джерельна база. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2017. № 48. С. 245–249.
2. Державний архів Івано-Франківської області (далі ДАІФО). Ф. 368 (Станіславське відділення Польського Татранського товариства). Оп. 1. Спр. 15. 18 арк.
3. Державний архів Тернопільської області (далі ДАТО). Ф. 36 (Відділ Подільського краєзнавчого товариства в м. Тернополі). Оп. 1. Спр. 1. 1 арк.
4. ДАТО. Ф. 231 (Тернопільське воєводське управління). Оп. 5. Спр. 1091. 32 арк.



5. Заставецька Н. Збереження пам'яток історії та культури в Західній Україні (1920–1939 pp.): дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01. ЛНУ ім. І. Франка, 2010. 288 с.
6. Заставецька Н. Охорона пам'яток як засіб формування пропольської свідомості у молоді Західної України (1920–1930-ті pp.). Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія. 2009. № 15. С. 74–78.
7. Клапчук В. Туризм та відпочинок на Гуцульщині у другій половині XIX – першій третині XX століть. Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2008. № 17. С. 80–87.
8. Клапчук В. Туристичні притулки Галичини. Карпатський край. 2015. № 1–2 (6–7). С. 17–28.
9. Луцький В. Активний туризм в Українських Карпатах, витоки становлення: історичний аспект. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. 2009. № 3. С. 12–16.
10. Луцький Я. Розвиток краєзнавчо-туристичного руху на Галичині до 1939 р. Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 13–14 травня 2004 р.). Львів. С. 23–26.
11. Мовна М. Путівники Українськими Карпатами: погляд в історію. Народознавчі зошити. 2016. № 1. С. 123–135.
12. Парацій В. Подільське туристично-краєзнавче товариство (1925–1939 pp.): аспекти краєзнавчої та пам'яткоохоронної діяльності. Історичні пам'ятки Галичини : Матеріали третьої наукової краєзнавчої конференції 19 листопада 2004 р. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2005. С. 171–179.
13. Петровський О. Взаємодія органів влади та громадських організацій на території Східної Галичини з питань охорони пам'яток історії та культури (1921–1939). Сторінки історії. Збірник наукових праць Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». 2006. № 23. С. 114–115.
14. Проців О. Діяльність мисливських товариств в Австро-Угорській імперії, Росії та Польщі у другій половині XIX – першій половині XX століття. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. № 19. С. 25–30.
15. Sprawozdanie Wydziału Wojewódzkiego Towarzystwa Turystyczno – Krajoznawczego z działalności za czas od dnia 31 marca 1928 do 1 marca 1930 w materiałach Ośrodka Dokumentacji Historii Turystyki Górskiej sygn. 4.01.12. 10 s.
16. Kunzek T. Dziesięciolecie istnienia i działalności Podolskiego Towarzystwa Turystyczno – Krajoznawczego 1925–1935. Nakładem Podolskiego Towarzystwa Turystyczno – Krajoznawczego w Tarnopolu, Tarnopol. 1935. 48 s.
17. Orłowicz M. Moje wspomnienia turystyczne. Wrocław – Warszawa – Kraków. Zakład Narodowy imienia Ossolińskich. 1970. 694 s.
18. Przewodnik po Województwie Tarnopolskiem z mapą. Nakładem Wojewódzkiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego w Tarnopolu. Tarnopol. 1928. 140 s.
19. Sprawozdanie wydziału Podolskiego Towarzystwa Turystyczno- krajoznawczego z działalności za czas od dnia 1 maja 1930 do dnia 30 kwietnia 1931 roku, Tarnopol, 1931. 32 s.
20. Sprawozdanie Wydziału Centralnego Podolskiego Towarzystwa Turystyczno – Krajoznawczego z działalności za czas od 1 października 1937 do 30 kwietnia 1939. 32 s.
21. Sprawozdanie Wydziału Polskiego Towarzystwa Turystyczno – Krajoznawczego w Tarnopolu z działalności za okres od dnia 1 maja 1931 do dnia 31 marca 1934 roku.
22. Hyz-Obrzut L. Turystyka w Karpatach Wschodnich w okresie Drugiej Rzeczypospolitej. Uniwersytet Rzeszowski. Kolegium Nauk Humanistycznych Instytut Historii Rzeszów. 2021. 293 s.
23. Kapłon J. Kształtowanie się struktur organizacyjnych Towarzystwa Tatrzańskiego i Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego. Z dziejów Towarzystwa Tatrzańskiego i Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego (1873–1950). Kraków, 2016. S. 35.
24. Ślusarczyk J. Badania naukowe i ochrona przyrody w działalności Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego w latach 1873–1950. Prace Komisji Historii Nauki Polskiej Akademii Umiejętności. 2007. № 8. S. 133–160.
25. Wójcik W. Działalność wydawnicza TT i PTT. Z dziejów Towarzystwa Tatrzańskiego i Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego (1873–1950). Kraków, 2016. S. 70–72.
26. Quirini-Popławski Ł. Początki zorganizowanego ratownictwa górskiego w Czarnohorze i Tatrach. Stan i perspektywy rozwoju turystyki w Tatrzańskim Parku Narodowym. Kraków-Zakopane. 2007. S. 114–115.
27. Mucha J. Obiekty sakralne przy Głównym Szlaku Beskidzkim. Peregrinus Cracoviensis, Kraków. 2013. № 24 (1). S. 5–26.
28. Gąsiorowski H. Przewodnik po Beskidach Wschodnich. Warszawa; Lwów: Książnica-Atlas. 1933. 560 s.
29. Hendrykowska M. Filmowcy amatorzy w Polsce przed rokiem 1939. Poznań 2017. S. 59–84.

#### REFERENCES

1. Havrylyuk O. Zberezhennia ukrainskoi kulturnoi spadshchyny u mizhvoienii Polshchi: dzherelna baza [Preservation of Ukrainian cultural heritage in interwar Poland: source base]. Scientific works of the Faculty of History of Zaporizhzhya National University. 2017. № 48. Pp. 245–249 [in Ukrainian].
2. Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti [State archive of Ivano-Frankivsk region]. F. 368 (Stanislav branch of the Polish Tatra Society). Des. 1. Case 15. 18 sheets [in Polish].
3. Derzhavnyi arkhiv Ternopilskoi oblasti (dali DATO) [State archive of Ternopil region (hereinafter DATO)]. F. 36 (Department of the Podilsk Regional History Society in Ternopil). Des. 1. Case 1. 1 sheet [in Polish].
4. DATO. F. 231 (Ternopil Voivodeship Administration). Des. 5. Case 1091. 32 sheets [in Polish].

5. Zastavetska N. Zberezhennia pamiatok istorii ta kultury v Zakhidnii Ukraini (1920–1939 rr.) [Preservation of monuments of history and culture in Western Ukraine (1920–1939): diss. Ph.D. history Sciences: 07.00.01.]. Ivan Franko National University of Lviv, 2010. 288 p. [in Ukrainian].
6. Zastavetska N. Okhorona pamiatok yak zasib formuvannia propolskoi svidomosti u molodi Zakhidnoi Ukrainy (1920–1930-ti rr.) [Protection of monuments as a means of forming pro-Polish consciousness among the youth of Western Ukraine (1920s–1930s)]. Scientific notes of Mykhailo Kotsyubynskyi State Pedagogical University of Vinnytsia. Series: History. 2009. № 15. Pp. 74–78 [in Ukrainian].
7. Klapchuk V. Turyzm ta vidpochynok na Hutsulshchyni u druhii polovyni XIX – pershii tretyni XX stolit [Tourism and recreation in the Hutsul region in the second half of the 19th – the first third of the 20th centuries]. Ukraine: cultural heritage, national consciousness, statehood. 2008. № 17. Pp. 80–87 [in Ukrainian].
8. Klapchuk V. Turystychni prytulky Halychyny [Tourist shelters of Halychyna]. Carpathian region. 2015. № 1–2 (6–7). Pp. 17–28 [in Ukrainian].
9. Lutskyi V. Aktyvnyi turyzm v Ukrainskykh Karpatakh, vytoky stanovlennia: istorychnyi aspekt [Active tourism in the Ukrainian Carpathians, origins of development: historical aspect]. Physical education, sport and health culture in modern society. 2009. № 3. Pp. 12–16 [in Ukrainian].
10. Lutskyi Y. Rozvytok kraieznavcho-turystychnoho rukhu na Halychyni do 1939 r. [The development of the local history and tourism movement in Galicia until 1939]. Problems of intensification of recreational and health activities of the population: materials of the 4th All-Ukr. science and practice conf. (Lviv, May 13–14, 2004). Lviv. Pp. 23–26 [in Ukrainian].
11. Movna M. Putivnyky Ukrainskymy Karpatamy: pohliad v istoriiu [Guides to the Ukrainian Carpathians: a look at history]. Ethnological notebooks. 2016. № 1. Pp. 123–135 [in Ukrainian].
12. Paratsii V. Podilsketurystychno-kraieznavchetovarystvo (1925–1939 rr.): aspekty kraieznavchoi ta pamiatkoohoronnoi diialnosti [Podilsk Tourist and Local History Society (1925–1939): aspects of local history and monument preservation activities]. Historical sights of Halychyna: Materials of the third scientific local history conference on November 19, 2004. Ivan Franko National University of Lviv, 2005. Pp. 171–179 [in Ukrainian].
13. Petrovskiy O. Vzaiemodiia orhaniv vlady ta hromadskykh orhanizatsii na terytorii Skhidnoi Halychyny z pytan okhorony pamiatok istorii ta kultury (1921–1939) [Interaction of authorities and public organizations on the territory of Eastern Galicia on issues of protection of historical and cultural monuments (1921–1939)]. Pages of history. Collection of scientific works of the National Technical University of Ukraine “Kyiv Polytechnic Institute”. 2006. № 23. Pp. 114–115 [in Ukrainian].
14. Protsiv O. Diialnist myslivskykh tovarystv v Avstro-Uhorskii imperii, Rosii ta Polshchi u druhii polovyni XIX – pershii polovyni XX stolittia [Activities of hunting societies in the Austro-Hungarian Empire, Russia and Poland in the second half of the 19th – the first half of the 20th century]. Scientific bulletin of NLTU of Ukraine. 2009. # 19. Pp. 25–30 [in Ukrainian].
15. Akta Podolskie Towarzystwa Turystyczno – Krajoznawcze [Files of the Podolia Tourist and Sightseeing Society]. Report of the Provincial Department of the Tourist and Sightseeing Society on its activities for the period from March 31, 1928 to March 1, 1930 in the materials of the Center for Documentation of the History of Mountain Tourism, descr. 4.01.12. 10 p. [in Polish].
16. Kunzek T. Dziesięciolecie istnienia i działalności Podolskiego Towarzystwa Turystyczno – Krajoznawczego 1925–1935 [The tenth anniversary of the existence and activity of the Podolia Tourist and Sightseeing Society 1925–1935]. Published by the Podolia Tourist and Sightseeing Society in Ternopil, Ternopil. 1935. 48 p. [in Polish].
17. Orłowicz M. Moje wspomnienia turystyczne [My travel memories]. Wrocław – Warsaw – Krakow. The Ossoliński National Institute. 1970. 694 p. [in Polish].
18. Przewodnik po Województwie Tarnopolskiem z mapą [A guide to the Tarnopol Voivodeship with a map]. By the Provincial Tourist and Sightseeing Society in Ternopil. Ternopil. 1928. 140 p.
19. Sprawozdanie wydziału Podolskiego Towarzystwa Turystyczno- krajoznawczego z działalności za czas od dnia 1 maja 1930 do dnia 30 kwietnia 1931 roku [Report of the department of the Podolsk Tourist and Sightseeing Society on the activities for the period from May 1, 1930 to April 30, 1931]. Tarnopol, 1931. 32 p. [in Polish].
20. Sprawozdanie Wydziału Centralnego Podolskiego Towarzystwa Turystyczno – Krajoznawczego z działalności za czas od 1 października 1937 do 30 kwietnia 1939 [Report of the Central Department of the Tourist and Sightseeing Society of Podolia for the period from October 1, 1937 to April 30, 1939]. 32 p. [in Polish].
21. Report of the Department of the Polish Tourist and Sightseeing Society in Ternopil on its activities for the period from May 1, 1931 to March 31, 1934. [in Polish].
22. Hyz-Obrzut L. Turystyka w Karpatach Wschodnich w okresie Drugiej Rzeczypospolitej [Tourism in the Eastern Carpathians during the Second Polish Republic]. University of Rzeszow. College of Humanities, Institute of History in Rzeszów. 2021. 293 pp. [in Polish].
23. Kapłon J. Kształtowanie się struktur organizacyjnych Towarzystwa Tatrzańskiego i Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego. Formation of organizational structures of the Tatra Society and the Polish Tatra Society. From the history of the Tatra Society and the Polish Tatra Society (1873–1950). Krakow, 2016. P. 35.
24. Ślusarczyk J. Badania naukowe i ochrona przyrody w działalności Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego w latach 1873–1950 [Scientific research and nature protection in the activities of the Polish Tatra Society in the years 1873–1950]. Works of the Science History Commission of the Polish Academy of Arts and Sciences. 2007. № 8. Pp. 133–160 [in Polish].
25. Wójcik W. Działalność wydawnicza TT i PTT. [Publishing activity of TT and PTT]. From the history of the Tatra Society and the Polish Tatra Society (1873–1950). Krakow, 2016. S. 70–72 [in Polish].



26. Quirini-Popławski Ł. Początki zorganizowanego ratownictwa górskiego w Czarnohorze i Tatrach [The beginnings of organized mountain rescue in Czarnohora and the Tatra Mountains]. The condition and prospects for the development of tourism in the Tatra National Park. Krakow-Zakopane. 2007. Pp. 114–115 [in Polish].
27. Mucha J. Obiekty sakralne przy Głównym Szlaku Beskidzkim [Religious buildings along the Main Beskidzki Trail]. Peregrinus Cracoviensis, Krakow. 2013. № 24 (1). Pp. 5–26 [in Polish].
28. Gąsiorowski H. Przewodnik po Beskidach Wschodnich. Warszawa [A guide to the Eastern Beskids]. Warsaw; Lviv: Książnica-Atlas. 1933. 560 p. [in Polish].
29. Hendrykowska M. Filmowcy amatorzy w Polsce przed rokiem 1939 [Amateur filmmakers in Poland before 1939]. Poznan. 2017. Pp. 59–84 [in Polish].